NIKOLAJ OSTROVSKIJ

Nikolaj Ostrovskij

HUR STÅLET HÄRDADES

Stockholm

FOLKET I BILDS FÖRLAG

FÖRSTA KAPITLET

— De som före helgen var hemma hos mej på förhör — res er upp!

Den pussige mannen, klädd i prästkappa och med ett tungt kors om halsen tittade hotfullt på sina elever. Med sina små elaka ögon tycktes han vilja genomborra samtliga sex som rest sig — fyra pojkar och två flickor. Barnen betraktade honom med skygg blick.

— Sitt ned! kommenderade prästen med en gest åt flickorna.

De drog en lättnadens suck och satte sig omedelbart.

Fader Vasilij fixerade de fyra pojkarna med sina små ögon.

— Kom hit, små vänner!

Han reste sig, sköt stolen åt sidan och gick fram till pojkarna som samlats i en klunga.

— Vilken av er slynglar är det som röker?

— Vi röker inte, lille far, kom det tyst till svar.

Prästen blev blossande röd i ansiktet.

— Jaså, ni vågar påstå att ni inte röker, era galgfåglar, men vem har då lagt tobak i degen? Jaså, ni röker inte! Det skall vi strax undersöka. Vänd ut och in på fickorna! Nå, raska på bara! Hör ni inte vad jag säger?

Tre av pojkarna började tömma sina fickor medan prästen uppmärksamt synade varje söm för att finna spår av tobak. Ingenting stod att upptäcka varför han grep sig an med den fjärde, en svartögd krabat i grå skjorta och blå byxor med stora lappar på knäna.

— Varför står du där som ett beläte?

Den svartögde tittade ilsket under lugg på prästen och svarade tyst:

— Jag har inga fickor — han strök med händerna efter sidorna.

— Aha, du har inga fickor! Du tror kanske inte jag begriper vem som kan ha gjort skurkstrecket med degen. Inbillar du dej kunna få stanna i skolan efter detta? Nej, det här skall du inte ha gjort förgäves. Förra gången var det bara din mors böner som räddade dig, men nu är det slut med mitt tålamod. Marsch ut!

Han tog ett fast grepp i pojkens öra, slängde honom ut i korridoren och stängde dörren.

Hela klassen satt moltyst. Ingen kunde begripa varför Pavka Kortjagin blivit bortkörd från skolan. Endast Serjozjka Bruzzjak, Pavkas vän och kamrat, hade sett när Pavka stoppat tobak i degen. Det hade skett när de sex kvarsittarna kallats till förhör hemma hos prästen.

Pavka satte sig på nedre trappsteget och funderade bekymrat över hur han skulle bli mottagen hemma. Vad skulle han säga till sin skötsamma mor, som arbetade från morgon till kväll i bolagsinspektörens kök.

Gråten stod honom i halsen.

Vad skall jag ta mej till? Och allt detta bara för den förbannade prästens skull. Tusan också att jag skulle vara så dum och stoppa tobak i degen. För övrigt var det Serjozjkas fel, han sa: — Kom ska vi spela satgubben ett spratt. Nu stod han där vackert. Serjozjka klarade sig, men själv skulle han naturligtvis bli bortkörd från skolan.

Fiendskapen mellan Pavka och prästen var av gammalt datum. Vid ett tillfälle hade Pavka råkat i slagsmål med Misjka Levtjuk. Som straff härför hade han fått sitta kvar. För att han inte skulle ställa till rackartyg i den tomma skolsalen hade prästen placerat honom i en klass med äldre barn. Där hade Pavka fått slå sig ned på sista bänken.

Läraren, en skinntorr man i svart kavaj, berättade om jorden och stjärnorna. Pavka gapade förvånat och hörde honom berätta att jorden funnits till i miljontals år och att stjärnorna var himlakroppar i likhet med jorden. Han var så till den grad förvånad, att han så när hade rest sig för att säga: — Men så står det inte i bibliska historien. Det vågade han likväl icke.

Pavka hade alltid haft högsta betyget i kristendom. Han kunde både gamla och nya testamentet och alla psalmverserna som ett rinnande vatten och hade väl reda på när och vad Gud hade skapat. Pavka beslöt att fråga fader Vasilij för att få klarhet i saken. Följande kristendomslektion hade prästen knappt satt sig till rätta förrän Pavka räckte upp handen, fick tillåtelse att fråga och reste sig.

— Lille far, varför säger läraren i den högre klassen

att jorden funnits till i flera miljoner år, när det i bibeln bara står fem tus... Mer hann han icke säga förrän han avbröts av prästens gälla röst:

— Vad säger du, din slyngel? Är det så du lär dig Guds ord?

Pavka hann icke säga ett knyst förrän prästen grep honom vid öronen och började dunka hans huvud mot väggen. Mörbultad och förskrämd blev han kort därefter utkastad i korridoren.

En ordentlig risbastu vankades också vid hemkomsten. Nästa dag gick modern till fader Vasilij och bevekte honom att återta sonen i skolan. Från den dagen hatade Pavka prästen av hela sin själ. Han hatade och fruktade honom samtidigt. Pavka kunde aldrig glömma de förolämpningar han utsattes för och kunde inte heller förlåta prästen den oförtjänta aga han utdelat. Men ännu skulle han få tåla många oförrätter; gång efter annan blev han utkörd i korridoren, dag efter dag fick han tillbringa i skamvrån och fick aldrig en fråga under lektionerna. Tillsamman med några efterblivna elever måste han i stället uppsöka prästen i hemmet för att bli förhörd på läxan. Det var då Pavka passat på att stoppa tobak i degen till prästens påskbak.

Ingen hade sett hans förehavanden, men likväl hade prästen reda på vem den skyldige var.

Lektionen var slut. Barnskaran rusade ut på gården och skockade sig kring Pavka. Han teg tjurigt. Serjozjka Bruzzjak föredrog att inte lämna skolsalen. Han visste

med sig, att han på sätt och vis var medskyldig i kamratens olycka men kunde ingenting företa sig till hans hjälp.

I lärarrummets öppna fönster visade sig plötsligt skolans rektor, Efraim Vasiljevitj. Hans djupa basstämma kom Pavka att darra.

— Skicka genast hit Kortjagin! ropade han. Pavka begav sig med bultande hjärta till lärarrummet.

Föreståndaren för järnvägsbuffén, en bleklagd, medelålders man med vattniga ögon, kastade ett öga på Pavka.

— Hur gammal är pojken?

— Tolv år, svarade modern.

— Nåväl, han får platsen. Lönen är åtta rubel i månaden och maten de dagar han arbetar. Arbetsordningen är: ett dygns arbete och lika lång vila. Han må akta sig väl för att stjäla.

— Nej, bevare oss väl, stjäl gör han inte. Det kan jag garantera.

— Gott, då kan han börja redan i dag, sade föreståndaren i det han vände sig till kallskänkan bakom disken. — Visa honom in i disken och säg till Frosia att sätta honom i Grisjkas jobb.

Kallskänkan släppte kniven, med vilken hon just var ifärd att skära upp skinka, och gjorde tecken åt pojken att följa efter och sneddade över väntsalen i riktning mot diskrummet.

Modern följde honom ett stycke och gav i hast några

förmaningar i pojkens öra: — Se nu till att du sköter dej Pavka, så man slipper skämmas för dig.

Hon följde sonen med sorgsna blickar och begav sig sedan mot utgången.

I diskrummet arbetades det febrilt. Stora högar med knivar, gafflar och tallrikar tornade upp sig på bordet och några kvinnor var sysselsatta med att torka kärlen på långa handdukar som de kastat över axeln.

En pojke, något äldre än Pavka, med rött ovårdat hår pysslade med två stora samovarer.

Rummet var fyllt av vattenångor från den stora diskhon och i första ögonblicket kunde inte Pavka urskilja kvinnornas ansikten. Han stod förlägen och visste inte vart han skulle ta vägen eller vad han skulle lägga händerna på.

Kallskänkan Zina gick fram till en av kvinnorna, tog henne i armen och sade:

— Frosia, här är den nye pojken som ska hjälpa till i stället för Grisja. Förklara för honom vad han ska göra.

Därefter vände hon sig till Pavka och visade på kvinnan hon nyss talat med.

— Frosia är äldst i tjänsten, du skall lyda allt hon befaller dig.

— Ja, svarade Pavka tyst och såg spörjande på Frosia. Kvinnan torkade svetten ur pannan och mönstrade pojken från topp till tå för att liksom skapa sig en föreställning om vad han gick för. Därefter kavlade hon upp den nedfallna blusärmen och sade med djup och förvånansvärt behaglig stämma:

— Du skall få en lätt syssla, lille vän. Det första du har att göra på morgnarna är att värma vatten i den här behållaren och se till att den aldrig är tom. Dessutom skall du naturligtvis hugga ved och sköta om samovarerna. Om det behövs får du också putsa knivar och gafflar och bära slask. Arbete finns det fullt upp, lilla vän. Du kommer säkert att få ta ut svetten på dej — sade hon på sin trevliga dialekt som särskilt gav betoning på a.

Kvinnans röda, blomstrande ansikte, den pigga uppnäsan och den mjuka rösten gjorde Pavka väl till mods.

Tanten är kul, tänkte han och dristade sig fråga:

— Vad skall jag börja med nu, tant?

Det sista ordet framkallade allmän munterhet.

— Ha ha ha!... Frosia har fått en systerson.

— Ha ha ha, skrattade Frosia själv ljudligast av alla.

I de täta diskångorna hade inte Pavka urskilt hennes ansikte så noga. Hon var bara 18 år.

Förvirrad vände sig Pavka till den rödhårige pojken och sade:

— Var bussig och säg mig vad jag skall göra.

Pojken bara flinade till svar:

— Fråga tanten! Hon kommer säkert att slå in i huvudet på dej vad du skall göra. Själv är jag bara här för tillfället. — Så gjorde han helt om och slank ut genom köksdörren.

— Kom hit och hjälp till med att torka gafflar, skrek en äldre diskerska till Pavka.

— Vad flabbar ni åt? Pojken har väl inte sagt nåt märkvärdigt? Här har du — hon räckte Pavka en handduk — ta den ena änden mellan tänderna och sträck den andra med handen. Så trär du handduksfällen mellan klorna och putsar fram och tillbaka tills gaffeln är ren. Det är mycket noga på det här stället. Herrskapet synar själva gafflarna och upptäcker de minsta slarv blir det stor skandal. Då får vi sparken av matmor.

— Av matmor? svarade Pavka. Det var ju en karl som tog emot mej.

Kvinnan brast i skratt.

— Kära du, värden på det här stället är en stor nolla, ett riktigt mähä. Det är kärringen som anger takten. I dag är hon tillfälligtvis borta, men stannar du kvar här så får du nog lära känna henne.

Dörren slogs upp och in kom tre kypare med händerna fulla av smutsigt porslin. En av dem, han var bredaxlad, vindögd och hade ett brett kantigt ansikte, ropade:

— Raska på, raska på bara, 12-tåget är här vilket ögonblick som helst, och här går ni som löss på tjärstickor.

Så fick han syn på Pavka och frågade:

— Vem är det där?

— Det är nykomlingen, svarade Frosia.

— Jaså, det där är nykomlingen — mumlade han tillbaka. — Hör du, du — han lät sin tunga näve falla på Pavkas axel och gav honom en knuff mot samovarerna.

Dom ska alltid stå klara, men som du ser är det alldeles svart under den ena och den andra pyr knappast. I dag får det gå, men upprepas det i morgon så får du på käften. Har du förstått?

Pavka svarade inte ett ord utan började pyssla med samovarerna.

Så började hans slit för brödbiten. Aldrig någonsin hade Pavka bemödat sig så för att göra sitt bästa, som under denna första arbetsdag. Han begrep att det inte var som hemma, där han kunde nonchalera vad mor sade. Den vindögde hade givit klart besked att det skulle vankas stryk om han inte lydde.

Gnistorna yrde ur de storbukiga samovarerna som var och en rymde fyra hinkar vatten. Pavka drog av stöveln och satte den över röret och försökte sedan liksom med en bälg blåsa liv i de falnade kolen. Kvick som blixten tog han fatt på slaskhinkarna, satte fyr under vattenreservoaren, torkade de sura handdukarna över de glödheta samovarerna och gjorde för övrigt allt han blev tillsagd. Sent på kvällen gick den uttröttade Pavka ut i köket. Den gamla diskerskan Arisia tittade efter honom och sade:

— En sån konstig pojkbyting! Han jobbar som en galning. Han är tydligen nödd och tvungen att arbeta.

— Ja, det är verkligen en skötsam pojk, sade Frosia. Honom behöver man inte mota på.

— Nåja, det går väl snart över, invände Lusja — nya kvastar sopar alltid bra...

Klockan 7 följande morgon var skiftet slut. Den av natt-

vak och spring utpinade Pavka överlämnade skötseln av samovarerna till en pojke med runda kinder och små fräcka ögon.

Denne övertygade sig om att allt var i ordning och samovarerna i kokning, stack sedan händerna i byxfickorna, tittade nedlåtande på Pavka, spottade en lång stråle utåt golvet och sade med ett fräckt tonfall:

— Hör du, din skojare, i morgon skall du avlösa mig klockan sex.

— Varför just klockan sex? Avlösningen är ju inte förrän sju, genmälde Pavka.

— Hur som helst med den saken, men du kommer hit klockan sex! I annat fall får du på truten, så mycket du vet det! En sån skitprick, har nyss börjat på jobbet men vågar i alla fall ta mun full!

Kvinnorna som också fått avlösning i sina sysslor lyssnade intresserat till de båda pojkarnas gruff. Den fräcka tonen och utmanande hållningen gjorde Pavka ursinnig. Det var endast rädslan för att få sparken första dagen som kunde få honom att tygla humöret. Han mumlade till svar:

— Ta det lugnt, annars får du spö. Jag kommer klockan sju, så kan vi ju alltid göra upp saken sedan. Jag slåss inte sämre än du. Vill du ta ett nappatag så kom an bara.

Antagonisten tog ett steg tillbaka mot vattenreservoaren och stirrade förvånad på den stridslystne Pavka. Han blev paff, sådant resolut motstånd hade han inte väntat sig.

— Nå, vi får väl se, mumlade han till svar.

Den första arbetsdagen var lyckligt till ända och Pavka

gick hem till en välförtjänt vila. Nu hade han således börjat arbeta och ingen skulle mera kunna förebrå honom för att han gick och slog dank.

Morgonsolen höjde sig sakta bakom det stora sågverket. Pavka är snart hemma. Stugan ligger strax bortom Lesjtjinskijs herrgårdsbyggnad.

Mor har antagligen nyss stigit upp, men jag kommer från jobbet, tänkte Pavka och tog visslande ut stegen.

Det var i alla fall inte så dumt att bli körd från skolan. Den jäkla prästen skulle säkert aldrig lämnat mig i fred. Nu ger jag tusan i honom, resonerade Pavka för sig själv medan han nalkades hemmets dörr.

När han öppnade grinden tänkte han: Men den där förbaskade lintotten skall jag i alla fall ge på käften, så sant jag lever.

Modern stod på gården och pysslade med samovaren. När hon såg sonen komma frågade hon oroligt:

— Nå, hur har det gått?

— Bra, svarade Pavka.

Han märkte att modern ville säga något mera och förstod strax vad saken gällde. Genom det öppna fönstret skymtade han sin broder Artioms breda ryggtavla.

— Har Artiom kommit hem? frågade Pavka förvånad.

— Ja, han kom i går och skall stanna hemma. Han har fått arbete vid järnvägsverkstaden.

Pavka gläntade lite försiktigt på dörren. Den jättelika gestalten vid bordet vände sig om. Hans bistra ögon, överskuggade av buskiga ögonbryn, riktades mot Pavka.

— Är det du, din smygrökare, som kommer. God dag på dej, förresten.

Samtalets inledning bådade inte gott för Pavka.

Artiom vet tydligen allt, tänkte han. — Nu får jag en massa skäll och kanske stryk till på köpet.

Han var rädd, men Artiom var tydligen inte inställd på att klå honom; han satt med armbågarna stödda mot bordsskivan och såg skämtsamt, men på samma gång hånfullt på Pavka.

— Du har alltså slutat vid universitetet sedan du inhämtat alla kunskaper. Och nu har du övergått till att bära slask, eller hur? sade Artiom spydigt.

Pavka stirrade i golvet och fixerade ett spikhuvud som stack upp ur en sprucken golvtilja. Artiom reste sig och gick ut i köket.

Jag slipper visst smörj, tänkte Pavka och drog en lättnadens suck.

Då de en stund därefter satt vid tebordet förhörde sig Artiom lugnt om intermezzot i skolan.

Pavka berättade utan omsvep.

— Vad ska det bli av dej? Du växer upp till en stor slyngel, suckade modern sorgset. — Jag vet verkligen inte vad jag ska ta mig till med honom. Vem brås han egentligen på? Herre Gud, jag står inte längre ut med detta, klagade hon högljutt.

Artiom sköt den tomma koppen åt sidan och vände sig till Pavka med orden:

— Hör på, brorsan. Saken är som den är, men i fort-

sättningen måste du ta dej i akt. Försök dej inte på några tricks på jobbet. Hör noga på vad man säger åt dej! Får du sparken, så skall jag sannerligen ta en vals med dej som du sent skall glömma. Har du förstått? Det måste bli slut på ditt evinnerliga irriterande av mor. Det är som fan flygit i kroppen på dej, vart du kommer ställer du till trassel. Nu får det vara slut. Om något år skall jag försöka få in dej som lärling på verkstäderna. Det är enda sättet att få pli på dej. Du måste lära dej ett yrke. Ännu är du för ung, men om ett år ska jag hjälpa dej. Själv har jag flyttat hit och ska börja arbeta här. Morsan ska inte behöva gå passupp för allsköns patrask i hela sitt liv. Pavka, försök att bli en ordentlig karl.

Han reste sig i sin fulla längd, tog kavajen från stolsryggen och sade till modern:

— Jag går ut ett slag för att uträtta ett ärende. Han böjde sig under den låga dörrposten och gick ut. Då han passerade fönstret sade han:

— Jag har ett par stövlar och en kniv med mej till dej. Mamma kan ge dig sakerna.

I järnvägsbuffén gick kommersen dygnet runt. Stationen var knutpunkt för sex järnvägslinjer. Stationsbyggnaden var alltid full av folk med undantag för ett par timmar på natten, mellan två tåg. Här förenades och skildes hundratals truppenheter på väg till och från fronten. Resenärerna i sistnämnda riktning utgjordes av lemlästade

och massakrerade människor, ut gick en ständig ström av friska människor klädda i enahanda grå fältkappor.

I två år härdade Pavka ut på sitt jobb. Diskrummet och köket var allt han såg under denna tid. I det stora köket, som var beläget under marknivån, rådde alltid febril brådska. Över tjugo personer arbetade här. Ett tiotal kypare rände fram och åter mellan köket och buffén.

Pavkas månadslön var redan uppe i tio rubel. Han hade vuxit och blivit stora karlen under dessa två år. Många var de vedermödor han hade att utstå. Under ett halvt år arbetade han som hjälppojke i köket men degraderades åter till tjänst i disken. Den allsmäktige köksmästaren tyckte nämligen inte om den något uppstudsiga hjälpredan, från vilken det kunde väntas ett knivhugg i ryggen för varje utdelad örfil. Han skulle med all säkerhet för länge sedan fått sparken om han icke varit så duktig att arbeta. Den konsten kunde Pavka bättre än mången annan, och aldrig tycktes han bli trött. Under dagens brådaste timmar rände han som en skottspole med brickorna. De fem trappstegen ned i köket tog han alltid i ett skutt.

Då trängseln nattetid upphörde i buffén samlade sig kyparna i visthusboden och spelade hasard. Där spelades »tjugoett» och »nia». Inte sällan såg Pavka sedlar på spelbordet. Det förvånade honom inte det ringaste, ty han visste att en kypare förtjänade mellan 30 och 40 rubel i dricks pengar varje skift.

Det söps och spelades utan hejd. Pavka kände sig bitter till sinnes.

Förbannade slödder, tänkte han. — Artiom är utlärd filare men kommer endast upp till en förtjänst av 45 rubel i månaden. Själv förtjänar jag bara tio rubel medan dessa skojare river till sej lika mycket på ett enda dygn. Och vad gör de egentligen för nytta för lönen? Dukar fram och plockar av borden, det är allt. Pengarna super och spelar de upp.

Han fattade samma avsmak för kyparna som för värdfolket. De var honom lika främmande och fientliga.

Sådana stackare, här går de med ryggen i krum, medan deras fruar och söner spelar herrskap.

Ibland hade de besök av sina söner i gymnasistuniform och fruar som pöste av välmåga. — De har tydligen mer pengar själva än herrskapen som de springer och passar upp, tänkte Pavka. Vad han nattetid fick bevittna i visthusbodarna och kökets avlägsna vrår förvånade honom inte det minsta. Han visste mycket väl, att en diskerska eller kallskänka inte blev gammal i tjänsten om hon inte sålde sig för några rubel till var och en som hade något att säga till om i restaurangen.

Här skådade Pavka ned i livets bottenlösa brunn. Unkna dunster och kyla slog emot den livsbejakande och levnadslustige pojken.

Artiom lyckades inte få in sin bror vid järnvägsverkstäderna. Ingen fick anställning före fyllda femton år. Pavka väntade otåligt den dag han skulle få lämna sin plats i buffén. De nedrökta verkstadskomplexen hade en oemotståndlig dragningskraft på honom. Han besökte emellanåt

Artiom på arbetsplatsen, granskade järnvägsvagnarna och försökte vara till hjälp efter bästa förmåga.

Sedan Frosia lämnat buffén kändes tillvaron särdeles trist. När den glättiga, leende flickan var borta, kände Pavka, att de båda varit förenade med ömsesidiga vänskapsband. Han förnam en känsla av tomhet och ensamhet då han om morgnarna inställde sig i disken.

Under uppehållet mellan ett par tåg hade Pavka slagit sig ned på huk framför eldstadsluckan till vattenreservoaren. Allt emellanåt kastade han ett vedträ på elden medan han betraktade den med sammanknipna ögon och njöt av värmen. Han var ensam i rummet.

Utan att han själv märkte det gick tankarna till Frosia och för hans inre syn avtecknade sig bilden av en händelse som han nyligen blivit vittne till:

Under en paus i arbetet hade han en lördagsnatt kommit gående nedför kökstrappan. Nyfiket hade han klättrat upp på en vedstapel i trappkröken och kastat en blick in i visthusboden där kortspelarna vanligtvis höll till. Spelet var i full gång. Zalivanov, som sjöd av spelfeber, höll banken.

Steg hördes i trappan. Pavka vände sig om. Det var kyparen Prohosjka som närmade sig. Pavka kröp under trappan för att låta honom passera. Gömstället var mörkt och där behövde han inte riskera att bli upptäckt.

Prohosjkas breda rygg och stora huvud skymtade i trappkröken. På översta trappstegen hördes plötsligt några lätta fjät och en bekant stämma ropade:

— Prohosjka, vänta ett ögonblick!

Kyparen stannade, vände på huvudet och såg upp.

— Vad vill du? muttrade han.

De trippande stegen fortsatte utför trappan och Frosia uppenbarade sig. Hon grep kyparen i armen och väste med sammanbitna tänder:

— Prohosjka, var har du pengarna du fick av löjtnanten?

Prohosjka slet sig kvickt ur Frosias grepp.

— Vad då? Pengarna? Fick du kanske inte dem av mej? svarade han i vresig ton.

— Men det var ju 300 rubel han gav dej, snyftade Frosia.

— 300 rubel säger du? sade Prohosjka illmarigt. Du trodde kanske att du skulle ha alltsammans? Är inte det lite väl kraftigt tilltaget för en diskerska? Vad inbillar du dej egentligen? Det finns kvinnor som är långt bättre än du och som inte begär på långa vägar när så mycket. De femtio rubel jag gav dej räcker mer än väl för en enda natt. Det finns ingen som skulle vara så dum att han betalar mera. Ett par tior till skulle jag möjligen kunna ge dej, men är du dum så skall jag ordna så att du inte får en enda chans mer att tjäna lite extra. Därmed vände han på klacken och gick ned i köket.

— Din usling, ropade Frosia efter honom. Hon lutade sig mot vedstapeln och brast i gråt.

Det är svårt att skildra de känslor som grep Pavka vid avlyssnandet av samtalet och vid åsynen av den förtvivlade Frosia som hejdlöst gråtande dunkade huvudet mot

vedtraven. Pavka rörde sig emellertid ej ur fläcken. Han höll sig krampaktigt fast i trappstegen och sade ej ett knyst. Men genom hans huvud ilade en tanke, klar och tydlig:

Även henne har de alltså sålt, förbaskade uslingar. Stackars Frosia!

Hans hat till Prohosjka växte i styrka. Hela omgivningen uppväckte leda och avsky.

Hade jag bara tillräckliga krafter så skulle jag slå livhanken ur den skurken. Varför är jag inte lika stor och stark som Artiom?

Lågorna flammade upp för ett ögonblick och snodde sig samman likt en långsträckt nystvinda. Det verkade som om de lipade åt Pavka och drev spe med honom i hans funderingar.

I rummet rådde tystnad som endast då och då bröts av eldens sprakande och dropparna från vattenkranen.

Kökspojken Klimka ställde den sista blankskurade kastrullen på hyllan och torkade sig om händerna. Han var ensam i köket. Kocken och kokerskan sov i omklädningsrummet. Under natten rådde tre timmars tystnad som Klimka alltid brukade fördriva i sällskap med Pavka, hans gode vän.

I diskrummet fann han Pavka på huk framför den öppna ugnsluckan. Pavka upptäckte kamratens välkända, rufsiga silhuett på väggen. Utan att vända på huvudet uppmanade han vännen att slå sig ned.

Kökspojken kravlade sig upp på vedtraven, lade sig till

rätta och betraktade småleende den alltjämt moltigande Pavka.

— Vad har du för dej? Trollar du i elden?

Pavka kunde endast med möda slita blicken från eldflammorna. Han tittade för ett ögonblick upp på Klimka med outsägligt svårmod. Det var ett uttryck som Klimka aldrig tidigare sett i kamratens ögon.

— Så konstig du är i dag, Pavka.

Efter en stund frågade Klimka återigen:

— Har det hänt något särskilt

Pavka reste sig och slog sig ned bredvid Klimka.

— Ånej, ingenting särskilt, svarade han tyst. Det är bara det att jag vantrivs. Pavka knöt händerna krampaktigt hårt om knäna.

— Vad är det som hänt i dag? fortsatte Klimka och reste sig på armbågen.

— I dag säger du? Det har väl alltid varit så här, från första dagen jag kom hit. Ser du inte vad som sker runt omkring dig? Vi gnor och arbetar som lastök, som tack för det har var och en rätt att slå oss på truten bara han har lust. Ingen tar oss i försvar. Visserligen är vi anställda av husbondfolket, men varje anställd som bara står det minsta pinnhål över oss har rätt att klå oss. Skulle man så dela upp sig i tusen bitar, så kan man inte vara med överallt och göra alla till lags. Man gör sitt bästa för att slippa anmärkningar, far som en galning hit och dit, men alltid är det någon som inte blir betjänad i tid och så blir man haffad i nackskinnet...

Klimka avbröt honom förskräckt:

— Skrik inte så förbaskat, någon kan höra oss.

Pavka rusade upp.

— De kan gärna höra vartenda ord! Jag tänker i alla fall sluta det här jobbet. Hellre går jag som gatsopare i all min dag än jag blir levande begravd på den här syltan. De är banditer varenda en. Pengar har de i uppsjö, men oss och flickorna räknar de inte som människor. Oss behandlar de hur de behagar. En ordentlig flicka som försöker spjärna mot blir snart utkörd. Vad skall de sedan ta sig till? Därför väljer de helst hemlösa och hungriga kvinnor som är glada att få en bit mat, sådana som helt enkelt är piskade av svälten.

Hans röst var upphetsad. Klimka var rädd att någon skulle höra dem och sprang därför upp och stängde köksdörren. Men Pavka bara fortsatte att prata och ge utlopp åt sina känslor.

— Du, Klimka, bara tiger när du får stryk. Varför gör du det?

Pavka slog sig ned på en pall vid bordet och stödde huvudet i handen. Klimka kastade ved på elden och slog sig sedan ned bredvid kamraten.

— Ska vi inte läsa i dag? frågade han Pavka.

— Vi har inget att läsa. Tidningskiosken är stängd,

— Va, har dom inte öppet i dag? frågade Klimka förvånad.

— Försäljaren blev häktad i går. Polisen hade snokat upp ett eller annat hos honom, var Pavkas svar.

— Varför haffade de honom?

— Politisk verksamhet, sägs det.

Klimka stirrade oförstående.

— Vad är det för något?

Pavka ryckte på axlarna.

— Fan vet, vad som menas med det! Om någon är mot tsaren så kallas det politik.

Klimka hajade till.

— Men finns det verkligen sådana som är mot tsaren?

— Ja, inte vet jag, svarade Pavka.

I samma ögonblick öppnades dörren och den sömndruckne Glasja trädde in.

— Varför sover ni inte, grabbar? Gå och knyt er en stund tills tåget kommer. Gå du bara, Pavka, jag skall sköta om vattenreservoaren.

Pavka slutade sin plats tidigare än han räknat med och under former som han inte heller tänkt sig.

En kall januaridag stod Pavka färdig att gå hem efter slutat arbete. Men pojken som skulle avlösa honom kom inte. Pavka gick till föreståndarskan och berättade hur det hängde samman, men att han i alla fall tänkte gå hem. Hon vägrade. Den utsläpade Pavka måste således knoga ännu ett dygn, med påföljd att han vid nattens inbrott var alldeles förbi av trötthet. I väntan på 3-tåget skulle han fylla reservoaren och koka vatten.

Han öppnade kranen, men inget vatten kom. Vatten-

ledningen var tydligen avstängd för en stund. Kranen fick stå öppen medan han för ett ögonblick lutade sig mot vedtraven. Övervältigad av trötthet somnade han in.

Några minuter senare började det bubbla i behållaren. Vattnet strömmade till och fyllde den till brädden, fortsatte sedan utefter kakelplattorna och ut på golvet. Ingen, förutom den sovande Pavka, uppehöll sig för tillfället i diskrummet. Strömmen växte, svämmade över golvet och fortsatte in under dörren till väntsalen. Vattnet flöt i små rännilar in under passagerarnas väskor och bagage. Ingen märkte vad som stod på förrän en passagerare med ett skri rusade upp från golvet. Han hade legat och sovit och vaknat vid att han blev våt. Folk rusade till och en förfärlig villervalla uppstod när alla skulle rädda sina saker. Vattnet bara fortsatte att stiga.

Prohosjka som var sysselsatt med att duka av i väntsalen bredvid rusade till på passagerarnas rop, hoppade över vattenpölarna och slet upp dörren med ett ryck. Vattnet som hållits tillbaka av den stängda dörren löstes ur sina fjättrar och forsade ännu stridare in i väntsalen. Förvirringen tilltog. En av kyparna sprang in i disken medan Prohosjka kastade sig över den sovande Pavka.

Slagen haglade över den stackars pojkens huvud. Yrvaken och omtöcknad av slagen kunde inte Pavka fatta vad som stod på. Det gnistrade för ögonen och kroppen vred sig i smärta. Illa tilltygad som han var kunde han knappast ta sig hem.

Nästa morgon förhörde Artiom Pavka om vad som hänt.

Broderns uppsyn var mörk och bister. Pavka berättade allt.

— Vem var det som slog dej? frågade Artiom hotfullt.

— Prohosjka.

— Gott, ligg stilla bara.

— Artiom tog på sig storvästen och gick utan att säga ett ord.

— Kan jag få träffa kyparen Prohosjka? frågade en för Glasja obekant arbetare.

— Vänta ett ögonblick, han kommer strax, svarade kvinnan.

Kämpagestalten lutade sig mot dörrposten.

— Gott, jag väntar.

Prohosjka kom bärande en väldig trave tallrikar på en bricka, sparkade upp dörren och steg in.

— Där kommer han, sade Glasja.

Artiom tog ett steg framåt och lät handen tungt falla på kyparens axel i det han yttrade:

— Varför slog du min bror Pavka?

Prohosjka sökte slita sig loss, men ett fruktansvärt slag av Artioms knutna näve fällde honom till golvet. Kyparen försökte resa sig, men en ny och ännu kraftigare smäll fick honom att definitivt stanna på golvet.

De skräckslagna kvinnorna sprang sin väg. Artiom vände på klacken och gick mot utgången medan Prohosjka med blödande ansikte vred sig på golvet.

Den kvällen kom inte Artiom hem från verkstaden. Modern fick sedermera veta att han blivit tagen av polisen.

På kvällen sex dygn senare återvände Artiom när modern redan hade gått till vila. Pavka satt på sängkanten. Artiom gick fram till honom och frågade vänligt:

— Nå, har du kryat på dej, brorsan? Han slog sig ned vid hans sida och fortsatte:

— Nåja, det kunde ha gått värre. Han teg en stund och tillfogade sedan:

— Nu ska du i alla fall börja på kraftstationen. Jag har redan ordnat jobb för dej. Du skall få lära dej ett ordentligt yrke.

Pavka kramade broderns jättestora näve med sina båda händer.

ANDRA KAPITLET

Som en stormil drog nyheten genom den lilla staden: »Tsaren har störtats!»

Först ville man inte tro det. Någon dag senare fick man dock bevittna något märkligt när tåget, efter att ha kämpat sig genom snöstormen, ångade in på stationen. Ut vältrade på perrongen två studenter och en hel avdelning revolutionära soldater med röda bindlar om armarna. De arresterade såväl järnvägspolisen som översten och garnisonschefen i staden. Nu var alla tvivel bortblåsta.

Människorna strömmade i tusental genom de snötäckta gatorna ned mot torget. Girigt lyssnade de till de nya orden: Frihet, jämlikhet, broderskap.

De stormiga dagarna, fyllda av hänförelse och rusig glädje, var snart till ända. Det blev åter stilla i staden och endast den röda flaggan över rådhuset där mensjeviker och bundister slagit sig ned vittnade om vad som timat. Allt förblev vid det gamla.

Fram på vårsidan stationerades ett förband gardeskavallerister i staden. Varje morgon red en skvadron ned till stationen för att infånga desertörer från fronten. Kavalleristerna var resliga, kraftiga och välnärda typer. Officerarna utgjordes mestadels av grevar och furstar med

gyllene epåletter och silverrevärer på ridbyxorna. Allt var som under tsarens tid. Det var som om ingen revolution ägt rum.

År 1917 led mot sitt slut. Ingen förändring inträdde i de tre vännerna Pavkas, Klimkas och Serjozjkas liv. Det var samma folk som tidigare, som var herre på täppan. Under de regniga novemberdagarna kunde man dock iaktta något oroväckande. En ny sorts människor började röra sig på stationen. I de flesta fall var det frontsoldater som benämndes med det underliga namnet »bolsjeviker». Ingen kunde säga varifrån det konstiga namnet härrörde, men det lät i alla händelser fast och orubbligt.

Gardisterna fick allt svårare att hejda strömmen av desertörer. Det blev allt vanligare att stationsfönstren sprängdes vid knallarna av gevärsskott. Soldaterna flydde i grupper och försvarade sig med bajonetterna om någon sökte hindra deras flykt. Under denna november strömmade hela truppavdelningar i slutna formationer tillbaka från fronten.

Gardisterna förskansade sig i stationsbyggnaden för att försöka hejda flyktingsströmmen, men möttes av kulspruteeld. Soldaterna, vana att se döden i vitögat, var inte sena att bege sig ut ur järnvägsvagnarna och ta upp striden med gardisterna, som drevs tillbaka till staden.

Soldaterna återvände till stationen, embarkerade tågen och fortsatte, den ena truppavdelningen efter den andra.

En vårdag 1918 vandrade våra tre vänner från Serjozjka Bruzzjaks hem där de spelat »sextiosex». Då de kom till trädgårdstäppan vid Pavkas hem slog de sig ned i gräset. De var uttråkade på alla sina gamla tidsfördriv och funderade som bäst över vad de skulle ta sig för. Då med ens hördes hästhovar klappra i gatan och en ryttare uppenbarade sig. Med ett språng satte hästen över diket, som skilde vägen från trädgårdsstaketet. Ryttaren vinkade med ridpiskan åt pojkarna i gräset och ropade:

— Hej pojkar, kom hit ett slag!

Pavka och Klimka var strax på fötter och sprang fram till staketet. Ryttaren var som dragen i landsvägsdammet. Det låg likt tjocka lager av camouflagefärg på blusen, byxorna och uniformsmössan som satt uppskjuten i nacken. I en kraftig läderrem dinglade en pistol och två handgranater av tysk modell.

— Skaffa något att dricka! bad ryttaren. Medan Pavka sprang in i huset efter vatten vände sig främlingen till Serjozjka, som gapande stod och fixerade honom.

— Säg, pojke, vem har makten i den här stan?

Serjozjka började strax berätta alla nyheter han hade sig bekant.

— Här har vi inte haft någon som chefat de sista två veckorna. Vi har självförsvar. Alla stadens medborgare gör vakttjänst om nätterna i tur och ordning. Men vem är ni? frågade han i sin tur främlingen.

— Man åldras fort om man får veta för mycket, kom det med ett leende till svar.

I samma ögonblick kom Pavka springande med en mugg vatten.

Ryttaren drack begärligt. Tömde muggen i botten och lämnade den tillbaka. Så drog han åt sig tyglarna och satte av mot skogsbrynet i karriär.

— Vem tror du det var? vände sig Pavka till Klimka.

— Hur skall jag kunna veta det? svarade vännen med en axelryckning.

— Helt säkert blir det ny regim i stan. Det var därför herrskapet Lesjtjinskij gav sig iväg i går. När de rika tar till schappen vet man att partisanerna är i antågande, avgjorde Serjozjka bestämt och snusförnuftigt den politiska frågan.

Slutsatsen föreföll så övertygande, att Pavka och Klimka genast instämde.

Pojkarna hann inte slutföra sin överläggning förrän dånet av hovar åter hördes på vägen. Alla tre skyndade fram till staketet.

Bakom det knappt skönjbara jägmästarbostället i skogsbrynet vällde människor och vagnar fram. Främst på vägen uppenbarade sig ett 50-tal beridna män med gevären hängande över sadelbommarna.

Främst red mannen som pojkarna nyss samtalat med och bredvid honom en medelålders man i kakirock, korslagda axelremmar och en kikare på bröstet. I rockslaget bar han en röd rosett.

— Vad var det jag sa? viskade Pavka och knuffade Serjozjka i sidan. Ser du den röda rosetten? Sanna mina

ord — det är partisaner... Med ett glädjetjut var pojken över staketet och ute på vägen.

De båda vännerna följde efter. Alla tre stod på dikesrenen och beskådade de annalkande ryttarna. Då de kom i jämnbredd med dem nickade mannen som pojkarna redan bekantat sig med. Med ridpiskan pekade han mot Lesjtjinskijs hus:

— Vem bor där?

Pavka försökte hålla jämna steg med ryttarna medan han berättade:

— Där bor advokaten Lesjtjinskij. Han tog till schappen i går. Han var antagligen rädd för er...

— Hur vet du vilka vi är, frågade den äldre mannen leende.

Pavka pekade på den röda rosetten och svarade:

— Vad är det för något? Man kan ju med detsamma se vilka ni är...

Stadsborna skockade sig på gatorna och beskådade nyfiket den intågande truppen. Pojkarna stod också kvar och glodde på de trötta och dammiga rödgardisterna.

När kulsprutorna och truppens enda kanon dundrat förbi på stenläggningen följde pojkarna efter och begav sig hem först sedan soldaterna börjat inkvartera sig i stadens centrum.

Staben tog säte i Lesjtjinskijs hus. På kvällen bänkade sig befälhavaren, samt tre underofficerare i stora salongen. Befälhavaren, kamrat Bulgakov, en medelålders man med gråsprängt hår, vecklade ut guvernementskartan

framför sig och drog linjer i papperet med pekfingernageln. Därefter vände han sig till den som satt mitt emot honom, en man med utstående kindknotor och kraftiga tänder.

— Du, Jermatjenko, yrkar således på att vi ska ta upp kampen här, men jag tror för min del, att det är klokast att vi drar oss tillbaka. Det borde helst ske i natt, men mannarna är nog för trötta. Vi måste försöka nå Kazatin före tyskarna. Det är närmast löjligt att försöka göra motstånd — så små som våra resurser är. En enda kanon med trettio projektiler, tvåhundra bajonetter och sextio sablar är allt vi kan ställa upp. Det är just inte mycket att komma med när tyskarna vältrar fram som en lavin. Vi kan inte slåss med framgång förrän vi fått kontakt med andra retirerande röda styrkor. Vi får dessutom inte glömma, att vi förutom tyskarna också har att kämpa mot en mängd kontrarevolutionära band. Jag skulle därför vilja föreslå, att vi redan tidigt i morgon bitti drar oss tillbaka och spränger järnvägsbron. Det tar minst ett par, tre dagar för tyskarna att reparera bron och deras framryckning längs järnvägen blir fördröjd. Vad tror ni kamrater om en sådan plan? Ska vi bestämma oss för den? vände han sig spörjande till kamraterna vid bordet.

Struvzjkov, som satt snett emot honom, bet sig i läppen och stirrade på kartan. Därefter fixerade han Bulgakov och pressade mödosamt fram orden som om de hade fastnat i halsen:

— Jag in... stäm... mer med Bulgakov.

Den yngste i sällskapet, en man i blåblus, tog till orda:

— Bulgakov har rätt.

Endast Jermatjenko, samme man som sammanträffat med pojkarna, gjorde en avvärjande gest.

— Vad fan har vi då dragit samman trupper för? Var det inte för att slåss mot tyskarna och inte retirera? Jag hävdar att vi här på ort och ställe ska ta upp kampen. Jag har fått nog av att alltid ta till harvärjan... Beror det bara på mej, så tvekar jag inte en minut att ta batalj...

Upphetsad reste han sig från bordet, sköt stolen åt sidan och började vandra av och an i rummet.

Bulgakov betraktade honom misslynt.

— Man måste använda sitt förnuft när man skall slåss, kamrat Jermatjenko. Vi kan inte ge oss till att föra trupperna direkt i fördärvet. Det skulle vara rena dårskapen. Hack i häl har vi en hel division pansarvagnar och tungt artilleri... Var inte barnslig, kamrat Jermatjenko! Därefter vände han sig till de båda andra och tillade:

— Saken är alltså avgjord. I morgon bitti retirerar vi.

— Vi övergår till nästa fråga. Eftersom vi är de sista röda förbanden som retirerar åligger det oss att organisera motståndet i tyskarnas rygg. Den här staden är en viktig järnvägsknut med två stora bangårdar. En fullt pålitlig kamrat måste stanna kvar här på platsen. Ni får själva bestämma vem det skall bli. Får jag några förslag.

Jermatjenko gick fram till bordet och sade: — Jag

tror att matrosen Zjuhraj är den ende som kan komma i fråga. För det första har han sitt hem här i trakten och för det andra är han en skicklig filare och reparatör, som lätt kan få arbete på järnvägsverkstäderna. Dessutom har ingen sett honom tillsammans med oss. Han kom till stan efter nattens inbrott. Han är en pigg och vaken pojke och kommer säkert att klara uppgiften. Enligt mitt förmenande är han den lämpligaste av oss.

Bulgakov nickade.

— Det är alldeles riktigt. Jag är enig med dej, Jermatjenko. Har ni något att invända mot förslaget? Nej. Saken är alltså avgjord. Zjuhraj ska få pengar och fullmakt från oss.

— Vi övergår till tredje och sista frågan, fortsatte Bulgakov. Den gäller stadens vapenarsenal. Här finns 20.000 gevär upplagda i en lada i stans utkant. Tydligen har de blivit bortglömda. Bonden som äger ladan har själv underrättat mej om saken. Han vill ha alltsammans undanskaffat så fort som möjligt ... Det är klart, att depån inte får falla i tyskarnas händer. Jag tycker vi ska sticka förrådet i brand redan i kväll, så att vi har allt klart i morgon bitti. Kanske har det sina risker att sätta fyr på rasket, eftersom upplaget ligger i omedelbar närhet av några småbrukares gårdar. Det kunde lätt hända att deras egendom strök med.

Den kraftige Struzjkov, vars långa skäggstubb inte rakats på mycket länge, rörde på sig:

— Va ... var ... varför bränna? Jag ty ... tycker, vi

ska d ... dela ut vapnen bland o ... orts ... be ... folkningen.

Bulgakov vände sig hastigt om.

— Vad är det du säger? Dela ut?

— Riktigt! Ett utmärkt förslag! ropade Jermatjenko. Vi skall dela ut gevären bland arbetarna och alla andra som vill ta emot dem. Så har dom i alla fall något till hands att försvara sig med om tyskarna skulle bli för jäkliga. Blir det outhärdligt, griper folket till vapen.

— Struzjkov har rätt, vi bör dela ut vapnen. Det skulle vara utmärkt att också kunna smuggla in dem i bondkåkarna. Bönderna kommer att bevara dem väl och göra bruk av dem när tyskarna kommer för att plundra.

Bulgakov brast i skratt.

— Jo, men tyskarna kommer säkert att ge order om att alla vapen ska utlämnas och alla kommer att lämna dem ifrån sig.

Jermatjenko protesterade:

— Alla gör det inte. Många kommer att gömma sina.

Bulgakov såg frågande på männen kring bordet.

Mannen i blåblusen, som hela tiden suttit tyst, instämde nu med sina kamrater.

— Saken är alltså avgjord. Vapnen ska delas ut, sade Bulgakov. Härmed förklarar jag sammanträdet avslutat, tillade han och reste sig från bordet. Nu vilar vi till i morgon. När Zjuhraj kommer, så skicka in honom till mej! Jag vill tala med honom. Du, Jermatjenko, går och kontrollerar vaktposterna.

När alla hade gått gick Bulgakov in i sovrummet bredvid, bredde ut sin fältkappa över madrassen och gick till vila.

Pavka var på hemväg från kraftstationen där han nu arbetat ett helt år som andre eldare. Det var morgon, men det slog honom att i staden rådde en alldeles särskild brådska för att vara vid denna tid på dygnet. Allt oftare mötte han folk som kom bärande på ett, två, ja ända till tre gevär. Pavka skyndade hem, han kunde inte riktigt begripa vad som stod på. Utanför Lesjtjinskijs villa såg han bekantskapen från föregående dag stiga till häst.

Pavka sprang in och tvättade sig i all hast. Av modern fick han veta att Artiom ännu inte kommit hem. Därefter skyndade han till Serjozjka som bodde i andra ändan av stan.

Serjozjka var son till ett lokförarbiträde, som ägde ett litet hus med trädgårdstäppa.

Serjozjka var inte hemma. Modern, en fyllig kvinna med mjölkvit hy, tittade misslynt på Pavka.

— Fan vet var pojkvaskern håller hus. Han gav sig iväg i ottan och ränner omkring som en galning. Jag har hört, att man delar ut gevär någonstans, antagligen håller han till där. Ni har fått allt för fria tyglar, snorvalpar! Smörj skulle ni ha. Ni är ännu inte torra bakom öronen, men vapen ska ni ha. Träffar du Serjozjka, så säg åt honom, att kommer han släpande med en enda patron så slår jag benen av honom. Hit släpar han allt vad upptänkas kan

och sedan ska vi stå till svars för honom. Förresten, tänker du själv bege dej dit?

Pavka lyssnade inte längre till Serjozjkas grälsjuka mor. I ett språng var han ute på landsvägen. Här mötte han en man med ett gevär på vardera axeln.

— Farbror, tala om var du har fått dom där ifrån, rusade Pavka mot honom.

— Det är borta i Verhovino man delar ut dom.

Pavka rusade i flygande fläng mot den anvisade platsen. När han passerat ett par gator mötte han en pojkbyting, som kom släpande på ett armégevär med påsatt bajonett.

— Var har du fått geväret ifrån? hejdade honom Pavka.

— Soldaterna delade ut borta vid skolan. Men nu är det slut. Dom har hållit på hela natten, nu är det bara tomma lådorna kvar. Men det här är andra geväret jag fått fatt på, förklarade pojken stolt.

Pavka blev djupt bedrövad över vad han hörde.

Fan också. Jag skulle ha sprungit dit med detsamma i stället för att gå hem, tänkte han för sig själv. Hur kunde jag ge mig till att sumpa en så upplagd chans.

Plötsligt fick han en idé. Han vände hastigt om, sprang ifatt pojken och slet geväret ifrån honom.

— Du har redan en »puffra», det räcker för dej. Den här kan jag få, sade Pavka med ett tonfall som inte tålde någon motsägelse.

Pojken blev rasande över detta rån på öppen gata och

rusade mot Pavka. Denne hoppade åt sidan, höll bajonetten framför sig och skrek:

— Försvinn härifrån innan du gör dej illa.

Pojken grät av ilska, men vände om och började i sin vanmäktighet att stormskälla.

Pavka var mycket tillfreds med sitt kap och begav sig hemåt i full fart. I ett hopp var han över staketet och fortsatte till redskapsskjulet där han hängde geväret uppe vid takbjälkarna. Så gick han muntert visslande in till modern.

Sommarkvällarna i Ukraina är ljuvliga, särskilt i sådana småstäder som Sjepetovka. Endast centrum liknar en stad medan ytterområdena uteslutande består av bondgårdar. Under vackra sommarkvällar är all stadens ungdom i rörelse. Pojkar och flickor samlas på förstukvisten där de bor eller träffas i trädgårdstäpporna. Ja, det händer också att de stämmer möte på öppen gata, där de slår sig ned på högar av byggnadsvirke eller vad som för tillfället står att finna. Man samlas i par och små kotterier. Luften är mättad av skratt, sång, solvärme och blomdoft. Högt uppe i det blå tindrar stjärnorna bleka som lysmaskar. Flickröster klingar över nejden.

Pavka älskar sitt handklaver. Kärleksfullt lägger han det klangfulla tvåradiga spelet på knät, flinka fingrar flyger fram över tangenterna. Han är specialist på lätta löpningar. Basarna suckar tungt och tonerna smälter samman i en brusande, högstämd melodi. Bälgen pustar och ormar

sig, hur kan man motstå en sådan melodi? Med eller mot sin vilja måste man upp och svänga sig i dansen, fötterna går ej att hålla i styr. Livet är i alla fall härligt!

I kväll råder särskilt hög stämning. All glad ungdom har stämt möte vid bjälkhögen utanför Pavkas hus. Mest uppsluppen av dem alla är flickan i granngården, Galotjka. Stenhuggarens dotter är förtjust i att dansa och sjunga med ungdomen. Hennes tunga är rapp. Hon slår sig ned på bjälkarna bredvid Pavka, kramar honom hårt och gapskrattar:

— Du käcke speleman, det är synd att du ska vara så ung, annars skulle du bli en bra make för mej. Jag älskar flinka spelemän, mitt hjärta är som vax för dem.

Pavka rodnar ända upp i hårfästet. Det är tur att det inte syns i kvällsskymningen tänker Pavka och försöker dra sig undan yrhättan som håller honom fast.

— Tänker du ta till schappen, älsklingen min? Jo, det var just en fin fästman, skämtar hon.

Pavka känner hennes svällande barm mot sin skuldra och blir på något egendomligt sätt orolig och upprörd. I kväll skallar skratten i den annars så fridfulla gatan. Han skjuter Galotjka åt sidan och säger:

— Maka på dej, du stör mej i spelet. Åter ekar en skrattsalva genom gatan, man gnabbas och retas med varandra.

Plötsligt avbryter Marusia:

— Spela något sorgset, Pavka, något som griper ända in i själen!

Bälgen dras sakta ut och fingrarna söker sig fram över tangenterna. En välkänd och omtyckt melodi ljuder. Galotjka intonerar, varefter Marusia och sedan alla de andra faller in i sången. Unga rena stämmor bärs i den ljumma natten mot skogsbrynet i fjärran.

— Pavka!

Det är Artiom som ropar. Pavka skjuter ihop bälgen och knäpper igen klaveret.

— Jag måste gå, man ropar på mej.

— O, sitt kvar en stund, ta en bit till. Det är ingen tid förliden. Men Pavka har bråtт.

— Nej. I morgon kväll ska jag spela, nu måste jag gå, och med de orden skyndar han över gatan. Hemma sitter Artioms kamrat, Roman, och en karl som han aldrig tidigare sett.

— Ropade du på mej? frågade Pavka.

Artiom nickade mot Pavka och sade till främlingen:

— Det är min brorsa.

Främlingen sträckte sin valkiga näve mot Pavka.

— Du, Pavka — vände sig Artiom till brodern — var det inte du som sa, att montören på kraftstationen blivit sjuk. Skulle inte du kunna höra dej för, om dom har lust att anställa en fullt kunnig man i hans ställe. Berätta sedan för mej vad du får för svar.

Nu blandade sig främlingen i samtalet.

— Det kanske är bäst att jag följer med och anmäler mej för chefen.

— Visst behövs det en montör, sade Pavka. I dag stoppade driften, därför att Stankovitj är sjuk. Chefen försökte två gånger att få fatt på en man i hans ställe, men det lyckades inte. Montören har fått tyfus och med bara en eldare kan man inte hålla verket i gång.

— Gott. Saken är klar, sade främlingen. Därefter vände han sig till Pavka:

— I morgon kommer jag och möter dej så gör vi sällskap till jobbet.

— Avgjort alltså.

Pavka mötte främlingens lugna grå ögon som uppmärksamt mönstrade honom från topp till tå. Den fasta blicken gjorde pojken förlägen. Mannen bar grå kavaj som var knäppt ända upp i halsen. Det syntes tydligt att den var för trång, ty den stretade hårt över de breda skuldrorna. Nacken var kraftig som en oxes och kroppen gav intryck av styrka och fasthet likt en väldig knotig ek.

Då han skulle gå, sade Artiom:

— Hej så länge! I morgon följer du alltså med brorsan och ordnar upp saken.

Tre dagar efter att friskarorna lämnat staden höll tyskarna sitt intåg. Bangården hade legat öde i flera dagar, men nu förkunnade en loksiren deras ankomst. Nyheten spred sig som en löpeld:

Tyskarna kommer!

Hela staden råkade i uppståndelse. Det blev liv och rörelse som då man river om i en myrstack. Sedan länge visste man ju att tyskarna var i antågande, men man hade

i alla fall liksom inte kunnat tänka sig in i att de förfärliga tyskarna skulle komma till just denna plats. Nu var de i alla fall här.

Invånarna stod bakom sina staket och grindar och vågade sig inte ut. På ömse sidor av vägen marscherade tyskarna med fällda bredbladiga bajonetter. De var klädda i fältgrå uniformer. På huvudet bar de tunga stålhjälmar, och på ryggen väldiga ränslar. Från stationen vällde de fram i en aldrig sinande ström, ständigt beredda att sätta sig till motvärn, trots att ingen hade den ringaste tanke på att anfalla dem.

Främst marscherade två officerare med dragna mauserpistoler. Mellan dem gick tolken, en kosackofficer i blå ukrainsk kappa och pälsmössa.

Tyskarna gjorde halt på torget och formerade sig på trupp. En liten skara av stadens invånare vågade sig dit för att åse deras förehavanden. Ett par trumvirvlar smattrade varefter kosackofficeren steg upp på apotekets trappa och med hög röst föredrog en order av major Korff. Den var av följande lydelse:

§ 1.

Jag beordrar:

Alla stadens medborgare skall inom loppet av 24 timmar utlämna gevär och övriga slag av vapen som de har i sin ägo. Varje överträdelse av denna order straffas med döden.

§ 2.

Från och med nu råder belägringstillstånd i staden. Det är förbjudet att vistas utomhus efter kl. 8 på kvällen.

MAJOR KORFF

Stadskommendant.

Den tyske kommendanten och hans expedition installerade sig i det gamla rådhuset där arbetarrådens deputerade efter revolutionen haft sitt säte. Vid trappuppgången stod en skyltvakt. Stålhjälmen hade han redan lagt av och i stället skrudat sig i paradkask med en jättestor kejsarörn. Gårdsplanen framför byggnaden var den plats där vapnen skulle avlämnas.

Uppskrämda av arkebuseringshotet bar befolkningen hela dagen fram sina vapen till platsen. Det var främst ungdomar och pojkspolingar som kom, de vuxna höll sig undan. Ingen enda häktades av tyskarna. De som inte själva ville gå till uppsamlingsplatsen kastade nattetid ut sina vapen på gatan, där de tyska patrullerna följande morgon plockade upp dem och fraktade dem till kommendantens expedition.

Klockan ett på dagen gick fristen ut. Tyskarna räknade de avlämnade vapnen. I allt visade det sig vara 14.000 gevär, 6.000 fattades således. Tyskarna gjorde husundersökningar, men med mycket klent resultat.

I gryningen nästa dag arkebuserades två järnvägare på

judiska kyrkogården i stadens utkant. Man hade hos dem hittat undangömda gevär.

När Artiom fick vetskap om tyskarnas order rusade han omedelbart hem. På gården mötte han Pavka, grep honom i axeln och frågade lågmält men bestämt:

— Har du tagit hem något från förrådet?

Pavka var först betänkt att neka, men å andra sidan ville han inte heller ljuga för brodern. Han berättade allt.

De båda bröderna gick ut i skjulet. Artiom tog geväret under takbjälkarna, drog ut slutstycket och tog av bajonetten. Därefter fattade han tag i pipan, svängde geväret över huvudet och slog gevärskolven i väggen tills den sprang i bitar. Resterna slängde han långt ut på gärdet bakom trädgården. Bajonetten och slutstycket hamnade i avträdet.

När Artiom var färdig vände han sig till brodern:

— Pavka, du är inte längre ett barn. Du borde begripa att man inte kan leka med skjutvapen. Jag säger dej en gång för alla, släpa inte hem några sådana saker. Det kan kosta dej livet. Försök inte lura mej, ty finner man något här så är jag den förste som blir arkebuserad. Du, din snorhyvel, är ännu för liten, så dej kommer de inte att bry sig om. Nu är det vargatider, förstår du?

Pavka lovade att inte göra om försöket. När de korsade gårdsplanen fick de syn på en droska som kört fram till Lesjtjinskijs villa. Ut steg advokaten i sällskap med sin fru och barnen Nelly och Viktor.

— Flyttfåglarna börjar återvända, sade Artiom ilsket. Nu ska det väl bli en jävla villervalla här. Med de orden gick han in i stugan.

Pavka sörjde hela dagen över sitt sönderslagna gevär. Samtidigt sysslade vännen Serjozjka med att gräva en grop intill väggen av ett övergivet uthus. När gropen var färdig lade han ned tre nya gevär, omsorgsfullt inlindade i trasor. Gevären var desamma som han kommit över vid vapenutdelningen. Han hade ingen lust att utlämna dem till tyskarna, ty då skulle ju allt besvär ha varit förgäves. Han skottade igen gropen, trampade till jorden och täckte platsen med skräp och gammal bråte. Kritiskt betraktade han sitt verk medan han med mössan torkade svetten ur pannan.

— Nu kan dom gärna komma och leta. Skulle dom hitta gevären så vet dom i alla fall inte vem skjulet tillhör.

Utan att Pavka själv kunde förklara det, hade han blivit god vän med den barske montören som nu arbetat på kraftstationen en hel månad. Beredvilligt undervisade han Pavka i dynamomaskinens konstruktion och lärde honom en mängd yrkestekniska ting. Zjuhraj tyckte bra om den intelligente och vakne pojken.

På sina fristunder kom Zjuhraj ofta på besök till Artiom. Den allvarlige och lugne matrosen lyssnade tålmodigt till moderns berättelser om vardagslivets vedermödor och klagomålen över Pavkas många upptåg och galenskaper. Han verkade i många avseenden lugnande på modern. Hon

glömde faktiskt bort sina sorger och bekymmer. Hon fick mod och tillförsikt.

En dag träffade Zjuhraj Pavka på fabriksgården bakom några vedtravar. Småleende sade han:

— Din mor påstår att du är mycket pigg på att slåss. Hon liknar dej till och med vid en stridstupp. Det är ingenting ont i det, bara man vet vem man slår, skrattade Zjuhraj hjärtligt.

Pavka var inte säker på om Zjuhraj stod och drev med honom eller menade allvar, varför han svarade:

— Jag slåss inte för slagsmålets egen skull. Jag slåss för rättvisan. Helt apropå föreslog Zjuhraj.

— Vill du lära dej slåss på rätta sättet?

— På rätt sätt? Vad menas med det? sporde Pavka förvånad.

— Kom ska du få se.

Så fick Pavka sin första lektion i boxning. Till att börja med var det lite svårt att följa med i svängarna. Zjuhrajs starka näve kom honom att allt som oftast tappa balansen och slå kullerbyttor, men som en flitig och tålmodig elev bättrade han ganska snabbt på sina kunskaper.

En stekhet sommardag kom Pavka hem från ett besök hos Klimka. Sedan han drivit omkring en stund i stugan utan att finna något att syssla med, beslöt han äntra upp på taket av ett gammalt skjul som stod i ett hörn av trädgården. Där brukade han alltid med stor förkärlek uppehålla sig. Han sneddade över gårdsplanen, gick

in i trädgården och klättrade från ett utspång upp på taket. Över det lummiga körsbärsträdets grenar, som bredde ut sig över skjulet, nådde han upp till takets mitt där han lade sig till rätta i solgasset.

Skjulets ena sida vette mot Lesjtjinskijs trädgård. Pavka sträckte sig fram och såg en droska hålla på gården. En tysk löjtnant hade inkvarterat sig hos Lesjtjinskij och hans kalfaktor syntes nu som bäst i färd med att borsta husbondens kläder. Pavka hade vid flera tillfällen sett den tyske löjtnanten när han passerade genom trädgårdsgrinden. Han var en undersätsig, rödbrusig man med små stubbade mustascher, bar pincené samt mössa med lackskärm. Pavka visste att löjtnanten bebodde ett gavelrum. Dess fönster vette mot trädgården och var fullt synligt från skjulets tak.

Löjtnanten satt just vid bordet och skrev. Minuten därefter tog han det färdiga brevet, lämnade det till kalfaktorn i angränsande rum och fortsatte själv ned mot trädgårdsgrinden. I närheten av bersån stannade han och samtalade med någon. Fram trädde Nelly Lesjtjinskij. Löjtnanten tog henne under armen varefter båda fortsatte ut på vägen.

Allt detta var Pavka vittne till. Han skulle just lägga sig till rätta för en liten tupplur, då kalfaktorn i samma ögonblick kom in i rummet. Han slog upp fönstret, hängde löjtnantens uniform till rätta och började städa. Då allt var klart gick han ut och låste dörren efter sig. Kort därefter såg Pavka honom på väg ned till hästarna i stallet.

Genom det öppna fönstret kunde Pavka väl se alla föremålen i rummet. På bordet låg remtyg och något blankt föremål.

Hans nyfikenhet var väckt. Ljudlöst praktiserade han sig från taket till körsbärsträdets stam och sänkte sig ned på marken. Försiktigt nedhukad var han med ett par språng framme vid fönstret och såg sig omkring. På bordet låg en livrem med sabelgehäng samt ett läderhölster med pistol. Den var av Manlicher-modell och tog tolv skott i magasinet.

Pojken höll på att tappa andan. Några minuter kämpade han med samvetet, men den inneboende äventyrslystnaden tog överhand. Pavka öppnade hölstret och drog ut den nya svartglänsande pistolen. Så hoppade han ner på trädgårdsgången, såg sig försiktigt omkring, stoppade revolvern i fickan och rusade fram till körbärsträdet. Vig som en apa svingade han sig upp på taket och kastade en blick tillbaka. Kalfaktorn stod i samspråk med stallknekten. Allt var tyst i trädgården...

Skyndsamt klättrade Pavka ned från skjulets tak och sprang hem. Modern var som bäst i färd med att laga middag och märkte honom inte. Pavka tog en trasa bakom kistan, stoppade den i fickan och gled oförmärkt ut genom dörren. Han tog vägen genom trädgården, klättrade över staketet och fortsatte vägen fram mot skogen. Pistolen som slog i fickan sökte han hålla stilla med handen, medan han för full fart satte kurs mot ett gammalt tegelbruk.

Fötterna vidrörde knappast marken och vinden ven i öronen.

Vid det gamla tegelbruket var allt öde och stilla. Det här och var instörtade taket, högar av krossat tegel och de raserade ugnarna gjorde ett trist och beklämmande intryck. Allt var igenvuxet med ogräs. Till denna plats brukade understundom de tre vännerna förlägga sin lekplats. Pavka visste flera ställen där han kunde gömma sin stulna klenod.

Han klev in i en av ugnsöppningarna och såg sig omkring; allt var tyst. Endast en lätt bris susade i furorna och rörde upp lätta dammoln på vägen. Det luktade starkt av kåda.

I ugnens bortersta hörn placerade han pistolen som först svepts i den gamla trasan. Över gömstället lade han upp en hög av gammalt tegel. Ugnsöppningen bommade han till med tegel och tog väl märke på varje sten för att kunna erinra sig platsen. Färdig med sitt verk begav han sig lugnt på hemväg. Knäna skalv en smula. Hur skall detta sluta? tänkte han. Hjärtat snördes samman av en gnagande oro.

Långt före utsatt tid begav sig Pavka till arbetet i kraftstationen. Han tog nycklarna hos portvakten och öppnade den stora dörren till maskinrummet. Medan han putsade balanshjulet, fyllde pannan med vatten och stack fyr under den tänkte han oavbrutet:

Jag undrar just, vad dom har för sig hos Lesjtjinskijs?

Inte förrän klockan elva kom Zjuhraj. Han ropade ut Pavka på gården och frågade honom omedelbart:

— Varför var det husundersökning hos er i dag?

Pavka studsade till av skräck.

— Vad då? Var det husundersökning?

Zjuhraj teg ett ögonblick och tillade:

— Ja, det var en otrevlig historia. Har du ingen aning om vad det kunde vara dom sökte efter?

Pavka begrep mycket väl vad saken gällde, men han vågade inte berätta om vapenstölden för Zjuhraj. Utom sig av skräck frågade han:

— Blev Artiom arresterad?

— Ingen blev tagen, men dom vände upp och ned på hela huset.

Orden verkade lugnande på Pavka, men fortfarande kände han sig uppskakad till sinnes.

Några ögonblick stod de båda och funderade över sina problem. Den ene hade klart för sig anledningen till husundersökningen och oroade sig för följderna. Den andre visste däremot ingenting, men beslöt vara på sin vakt.

Fan vet, kanske har dom snokat reda på någonting om mej? Artiom känner ingenting till, men varför i all världen hade de undersökning hos honom. Jag måste nog vara försiktigare i fortsättningen, tänkte Zjuhraj.

Moltigande gick de var och en till sin syssla.

I Lesjtjinskijs villa hade det varit stor uppståndelse. Löjtnanten upptäckte först förlusten av sin pistol och tillkallade kalfaktorn. I vanliga fall var officern ganska korrekt och behärskad, men nu tappade han fattningen och gav kalfaktorn en rungande örfil. Denne vacklade, men stramade ögonblickligen upp sig i enskild ställning. Skuldmedvetet blinkade han med ögonen och väntade undergivet på vad som skulle komma.

Advokaten hade också tillkallats. Han var upprörd och ursäktade sig för att händelsen tilldragit sig i hans hus. Viktor Lesjtjinskij hävdade för fadern, att man med all rätt kunde misstänka någon av grannarna, särskilt buspojken Pavka. Advokaten var inte sen att delge sonens synpunkter till löjtnanten vilken genast gav order att några soldater skulle företa husundersökning.

Undersökningen gav dock inget resultat. Historien med pistolen övertygade Pavka om, att till och med de djärvaste kupper kan avlöpa lyckligt.